

บทความวิจัย

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ*

Legal Measures on Caring for the Elderly

กมลวรรณ อยู่วัฒนะ¹

Kamonwan Yoowattana²

สาขาวิชานิติศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
1 ถนนอุทองนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300.

Law Department, College of Politics and Governance Suan
Sunandha Rajabhat University 1 U-Thong nok Road, Dusit, Bangkok 10300.

E-mail: kamonwan.yo@ssru.ac.th

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ” มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พ.ศ. 2565

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลวรรณ อยู่วัฒนะ สาขาวิชานิติศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

² Assistant Professor Dr.Kamonwan Yoowattana, Law Department, College of Politics and Governance Suan Sunandha Rajabhat University

ภัทรวิทย์ อยู่วัฒนะ³

Pattaravis Yoowattana⁴

สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมความมั่นคง วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 1 ถนน อุทงนอก แขวงดุสิต เขตดุสิตกรุงเทพมหานคร 10300.

Innovation Management, College of Innovation and Management
Suan Sunandha Rajabhat University 1 U-Thong nok Road, Dusit, Bangkok 10300.

*Corresponding author E-mail: pattaravis.yo@ssru.ac.th

ไพบูลย์ ชูวัฒนกิจ⁵

Paiboon Chuwatthanakij⁶

สาขาวิชานิติศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
1 ถนน อุทงนอก แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300.

Law Department, College of Politics and Governance
Suan Sunandha Rajabhat University 1 U-Thong nok Road, Dusit, Bangkok 10300.

E-mail: paiboon.ch@ssru.ac.th

วันที่รับบทความ : 7 กันยายน 2565 วันที่แก้ไขบทความ : 3 มีนาคม 2566

วันที่ตอบรับ : 7 กันยายน 2566 วันที่เผยแพร่ : 24 ธันวาคม 2566

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวิทย์ อยู่วัฒนะ สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมความมั่นคง
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

⁴ Assistant Professor Dr.Pattaravis Yoowattana, Security Innovation Management,
College of Innovation and Management Suan Sunandha Rajabhat University

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพบูลย์ ชูวัฒนกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการ
ปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

⁶ Assistant Professor Paiboon Chuwatthanakij, Law Department, College of Politics
and Governance Suan Sunandha Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ เหตุเพราะหน้าที่ตามกฎหมายในการอุปการะเลี้ยงดูบุพการีในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างสังคมที่มีผู้สูงอายุมากขึ้นหลายระดับชั้น ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยทางเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษา พบว่า หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุตามกฎหมายไทยจะยึดติดกับสถานะและความสัมพันธ์ตามกฎหมายครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่ของคู่สมรส บุตร โดยชอบด้วยกฎหมายและบุตรบุญธรรมเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดให้ผู้สืบสันดานลำดับอื่น มีหน้าที่ดังกล่าวด้วย ขณะที่ประเทศฝรั่งเศสนอกจากจะกำหนดเป็นหน้าที่ของคู่สมรส บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายและบุตรบุญธรรมแล้ว สามัญภริยาที่อยู่กินฉันสามีภริยา สามัญภริยาภายใต้ข้อตกลงในการอยู่กินฉันสามีภริยาและบุตรตามความเป็นจริงที่บิดามารดา แสดงการรับรองแล้วจะมีหน้าที่ดังกล่าวด้วย ด้วยต้องการสร้างศักยภาพและเพิ่มบทบาทของสมาชิกในครอบครัวในการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่เหมาะสม ทั้งนี้เป็นการแบ่งเบาภาระของภาครัฐด้วย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ควรกำหนดให้ผู้สืบสันดาน (ลูก หลาน เหลน ลื่อ) มีหน้าที่โดยตรงในการอุปการะเลี้ยงดูของบุพการีซึ่งเป็นผู้สูงอายุ และสามารถร้องขอเป็น “ผู้ดูแล” ตามกฎหมาย เพื่อทำหน้าที่ให้การอุปการะเลี้ยงดู ช่วยเหลือ ดูแล และให้ที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ โดยให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความเป็นผู้ปกครองมาใช้บังคับโดยอนุโลม กรณีผู้ดูแลเป็นผู้มีเงินได้ สามารถใช้สิทธิหักลดหย่อนค่าอุปการะเลี้ยงดูสำหรับค่าใช้จ่ายส่วนที่ตนต้องจ่ายไปตลอดปีภาษีได้ด้วย

คำสำคัญ : นิติสัมพันธ์, อุปการะเลี้ยงดู, ผู้สูงอายุ

Abstract

This research article aims to study the legal measures on caring for the elderly according to Thai and foreign laws. The legal obligation to care for aging parents is not consistent with the changing social structure which has more elderly people at many levels. The research adopted the qualitative method including document research and in-depth interview.

It was found that the obligation to care for aging parents according to Thai law clung to personal status and relationship in the family law which determined that this obligation shall be performed by spouse, lawful children and adopted children only. Other descendants were under no obligation. Comparatively, in France, it did not only determine the obligation that spouse, lawful children and adopted children, but cohabiting couple, unmarried couple under cohabitation agreement and children legitimated by parents also have to comply with the obligation to care for aging parents. This is to build capability and increase the role of family members in providing proper care for the elderly and lighten the burden upon the government sector.

The author argues that Thai law should ensure that those descendants (children, grandchildren, great-grandchildren, great-great-grandchildren) have direct obligation to care for aging parents and are eligible to apply for a lawful “caregiver” according to the law to provide fostering, supporting, caring and housing to their aging parents. The provisions regarding guardianship shall apply mutatis mutandis. In case a caregiver is an income earner, he/she should be eligible to a deduction for parental care allowance for the tax payment during the tax year.

Keywords: Legal Relations, Caring, Elderly

1. ความนำ

การสร้างครอบครัวภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม ทำให้ปัจเจกชนต่างยอมตนที่จะลดทอดความเป็นตัวตนและสิทธิอิสระบางประการที่มีอยู่เพื่อผูกพันกับอีกบุคคลหนึ่งในฐานะสมาชิกของครอบครัว ด้วยความจำเป็นและข้อจำกัดในการดำรงชีพ ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ทางครอบครัวของไทยเปลี่ยนแปลงไป ในอดีตวิถีชีวิตของคนไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการอาศัยอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสายโลหิต ตั้งแต่สามรุ่นขึ้นไป ประกอบด้วย สมาชิกชั้นบุตร ชั้นบิดามารดา ชั้นปู่ ย่า ตา ยาย และชั้นทวดในบางครอบครัว การอยู่ร่วมกันทำให้สมาชิกในครอบครัวต่างรับรู้โดยปริยายถึงบทบาทหน้าที่ในการดูแลช่วยเหลือและเกื้อกูลกันตามกำลังความสามารถ

ขณะเดียวกันรัฐในฐานะผู้ปกครอง ก็ได้นำเอาบทบาทยุติการที่เกื้อหนุนมากำหนดเป็นแบบแผนเพื่อควบคุมความประพฤติของคนในสังคมอีกชั้นหนึ่ง โดยกำหนดให้ญาติสืบสายโลหิตชั้นสนิทที่สุดมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันปรากฏตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563 บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา มาตรา 1564 บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรตามสมควรในระหว่างเป็นผู้เยาว์ เว้นแต่บุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่ทุพพลภาพหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ ทั้งกำหนดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในฐานะทายาทโดยธรรมตามกฎหมายลักษณะมรดก เกิดสิทธิรับมรดกเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายตกทอดแก่ทายาทสืบต่อกันไปจนหมดสาย

อย่างไรก็ดี เมื่อแบบแผนที่กำหนดบทบาทและรูปแบบของสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและโครงสร้างทางสังคม ด้วยความเจริญรุ่งเรืองและพัฒนาอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีและการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ เป็นเหตุให้ค่านิยม แนวคิด วิถีปฏิบัติและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปด้วย เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานและการละถิ่นฐานของคนรุ่นใหม่ที่ต้องจากบ้านเกิดไปทำงานในชุมชนเมืองมากขึ้น ทำให้รูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตผันแปรไปจากเดิม โอกาสและเวลาในการอยู่ร่วมกันเพื่อดูแลสมาชิกในครอบครัวน้อยลง ขณะที่คนรุ่นก่อนชั้นปู่ ย่า ตา ยาย

หมวดที่ต้องได้รับการดูแลกลับมีจำนวนมากขึ้น ด้วยวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่เจริญก้าวหน้า ผู้คนมีโอกาสดำรงชีพและการรักษาและดูแลสุขภาพ เป็นผลให้อายุเฉลี่ยของประชากรในแต่ละประเทศยืนยาวขึ้นเป็นลำดับ

นอกจากความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและโครงสร้างสังคมแล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมและวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันยังเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนหนุ่มสาวเกิดค่านิยมใหม่ที่ไม่ต้องการมีบุตรทำให้อัตราการเกิดของทารกลดลง เป็นเหตุให้หลายประเทศโลกต้องเผชิญกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่มีประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้น กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุหรือสังคมผู้สูงวัย สำหรับประเทศไทยถือว่าได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 (เกษรา โปธิ์เย็น, 2562, หน้า 215) และมีแนวโน้มว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เรื่องนี้กลายเป็นวาระเร่งด่วนที่ภาครัฐต้องวางแนวนโยบายและกำหนดแผนพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับ ช่วยเหลือ ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมด้วยการพึ่งพาตนเองไปพร้อม ๆ กับการมีทุนออมไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น

กรณีที่ผ่านมาแม้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในฐานะหน่วยงานหลักในการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาค การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัวและชุมชนจะได้ออกระเบียบ ประกาศ เรื่องการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน โดยมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถกลับไปอยู่กับครอบครัว ชุมชน หรือบุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้สูงอายุเป็นสำคัญก็ตาม (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง การคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน, 2563) แต่ด้วยสภาพทางสังคม ลักษณะความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม สถานะทางเศรษฐกิจ ภาวะทางสุขภาพ รวมทั้งโอกาสที่จะได้รับการดูแลจากบุตรรวมถึงบุคคลอื่นในครอบครัวของผู้สูงอายุแต่ละรายมีความแตกต่างกัน ผู้สูงอายุจำนวนมากที่ไม่มีผู้ดูแลเพียงลำพังโดยไม่มียุติบัตรสืบสกุล ทำให้ไม่มีผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู

ด้วยเหตุ กฎหมายครอบครัวกำหนดให้เป็นหน้าที่โดยตรงของบุตรตามกฎหมายเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดให้ผู้สืบสันดานอื่นหรือผู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุประการอื่นมีหน้าที่ในทำนองนี้ด้วย

ดังนั้น จึงเป็นปัญหาว่า หากผู้สูงอายุไม่มีบุตรและเป็นผู้ที่อยู่ในสถานะที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้อย่างเพียงพอ ขาดรายได้ และขาดผู้ดูแลในการทำกิจวัตรประจำวัน การกำหนดหน้าที่ในการดูแลของครอบครัวตามประกาศเรื่องการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อนของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และตามกฎเกณฑ์ของกฎหมายครอบครัวควรเป็นประการใด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัย จึงเห็นควรทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูทั้งในมิติของกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อนำมาปรับใช้กับบริบทของสังคมไทยให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2580)

2. แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชน

ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ของชนในชาติที่ถือว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด สมัชชา สหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491 จึงประกาศให้ ปฎิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จ สำหรับประชาชนทั้งหลาย และประชาชาติทั้งปวง (คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชน (กปส.) สิทธิ มนุษยชน, 2540, หน้า 3-8)

มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตน มี เหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ มนุษย์ที่เกิด มามีชีวิตอยู่รอด จึงมีความเป็นอิสระต่างหากจากกันไม่มีมนุษย์คนใดที่จะมีอำนาจเหนือ

มนุษย์คนอื่นโดยปราศจากเหตุผล มีความอิสระที่มีจะสามารถดำเนินการต่าง ๆ เพื่อผูกพันตนได้โดยอิสระโดยรัฐหรือบุคคลอื่นจะไม่เข้าไปแทรกแซง

ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล ดังนั้น มาตรการของรัฐจึงต้องเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิต ในร่างกาย ในเสรีภาพและในทางทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งตามหลักการนี้ ทุกคนมีความเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายภายในรัฐเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด การกระทำหรือไม่กระทำการใดของรัฐหรือกลุ่มบุคคลใดก็ตามไม่มีลักษณะเป็นการแบ่งแยก กีดกัน ชัดขวางหรือจำกัดสิทธิไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎเกณฑ์ทางกฎหมายเดียวกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและหลักการห้ามเลือกปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยบัญญัติขึ้นมาเพื่อปกป้องและรักษาไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพื่อที่จะไม่ให้ผู้ปกครองใช้อำนาจปกครองจนทำให้ประชาชนต้องได้รับความเดือดร้อน (กิจปติ ก้องเบญจกุล, 2555, หน้า 109) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่จะต้องได้รับความคุ้มครองทั้งจากรัฐและสังคม อันเป็นการรับรองตามหลักการทั่วไปในปฏิญญาสากลที่มนุษย์ทุกคนพึงจะได้รับ

โดยจอห์น ล็อก (John Locke) เชื่อว่ามนุษย์ใน “สภาวะตามธรรมชาติ” เป็นอิสระและมีความเสมอภาค คือ มนุษย์สามารถกระทำการตามที่ตนตัดสินใจเลือกกระทำภายในขอบเขตที่กฎแห่งธรรมชาติวางไว้และไม่มีผู้ใดมีสิทธิหรือมีอำนาจมากกว่าผู้ใด ดังนั้น มนุษย์จึงควรมีสหิธิขั้นพื้นฐานจากความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันและแม้ว่ามนุษย์แต่ละคนมอบหมายให้ผู้ปกครองใช้อำนาจในทางปกครองเหนือตนเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและคุ้มครอง

บุคคลอื่นในเวลาเดียวกัน แต่สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลในอันที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายก็ยังคงอยู่อย่างเท่าเทียมกัน เช่นที่ปรากฏตามมาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

อย่างไรก็ตาม มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปัจเจกชนนิยม (individualism) ที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกชน มนุษย์เกิดมาและมีชีวิตอยู่โดยอิสระและโดยเสมอกันภายใต้กฎหมาย ความแตกต่างในสังคมจะมีได้ก็เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2565, หน้า 14)

ดังนั้น ด้วยนัยยะดังกล่าวการดำเนินการของรัฐเพื่อให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก รวมทั้งการกำหนดมาตรการพิเศษอื่นใดขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การดูแลผู้สูงอายุเกิดประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาวะการณ์ ทั้งเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีพได้อย่างมีคุณภาพ จึงไม่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลตามที่ได้รับความคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ

4. แนวคิดการคุ้มครองผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

แนวทางการพัฒนาประเทศด้านผู้สูงอายุ มีการกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2580) ซึ่งเป็นแผนแม่บทระยะยาวในการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและยุทธศาสตร์การพัฒนาของกรมกิจการผู้สูงอายุซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบภารกิจเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรง

ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ได้กำหนดกรอบและแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ในลักษณะสอดคล้องและบูรณาการร่วมกันของงานในทุกภาคส่วนเพื่อเป็นพลังผลักดันและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”(ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580), 2561) โดยมีแนวทางดำเนินการเพื่อมุ่งส่งเสริมความสมดุลในทฤษฎีศาสตร์ด้วยกัน

สำหรับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมด้านผู้สูงอายุมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะและทุกกลุ่ม ลงทุนทางสังคมแบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยตรง สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขโดยเฉพาะสำหรับผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ทั้งการเสริมสร้างพลังทางสังคม โดยสร้างสังคมเข้มแข็ง แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกันและมีคุณธรรม โดยสนับสนุนการรวมตัวและดึงพลังของภาคส่วนต่าง ๆ และการรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, หน้า 10-11)

โดยร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนพฤษภาคม 2565 มีการกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 โดยในการพัฒนาทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำนั้น มิได้มีแต่เฉพาะการสร้างรายได้ในเชิง

เศรษฐกิจจากการทำงานเท่านั้นที่เป็นกลไกในการสร้างคุณภาพชีวิต แต่การได้รับการดูแลปกป้องที่เหมาะสมในเชิงสังคม สวัสดิการที่จะพึงได้รับจากรัฐ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณไปยังหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ จะเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดความสมดุลในมากยิ่งขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสม สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข มีคุณภาพและความปลอดภัยในช่วงบั้นปลายแห่งชีวิตอีกด้วย

ขณะที่กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบภารกิจเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ตามแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566-2580) กำหนดแผนปฏิบัติการย่อยออกเป็น 4 แผนด้วยกัน ประกอบด้วย แผนปฏิบัติการย่อยที่ 1 เตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุ แผนปฏิบัติการย่อยที่ 2 ยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทุกมิติอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม แผนปฏิบัติการย่อยที่ 3 ปฏิรูปและบูรณาการระบบบริหารเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพและแผนปฏิบัติการย่อยที่ 4 เพิ่มศักยภาพการวิจัย การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมรองรับสังคมสูงวัย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทุกมิติอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมนั้น อันเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทย

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ประเทศไทยค่อนข้างให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุไม่น้อยไปกว่าสิทธิของพลเมืองซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสกลุ่มอื่น เห็นได้จากแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศเพื่อการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสม

5. หลักการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุของไทย

ลักษณะทางสังคมของครอบครัวไทยทำให้การอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุมีหลายมิติด้วยกัน ทั้งหน้าที่ที่เกิดจากกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายตามความสัมพันธ์ที่ชอบด้วยกฎหมายและหน้าที่ตามความสัมพันธ์ใกล้ชิดซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นหน้าที่ตามความสำนึกในทางศีลธรรม

1) การอุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“การอุปการะเลี้ยงดู” คือ การให้ความช่วยเหลือ จุนเจือสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีพ มีการแสดงออกตามธรรมชาติสืบต่อกันมาจากสมาชิกในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ให้ซิดกลายเป็นแบบแผนธรรมเนียมประเพณีซึ่งส่วนผสมผสานตามหลักความเชื่อเรื่องคุณงามความดี ซึ่งสังคมต่างยอมรับและมองว่าเป็นเรื่องสมควรและเหมาะสม ต่อมาจึงมีการหยิบยกมาบัญญัติเป็นหน้าที่โดยตรงตามกฎหมาย

ตามกฎหมายครอบครัวกำหนดให้สิทธิหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูเป็นของสามีภริยาและบิดามารดากับบุตรเท่านั้น ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงที่บุคคลดังกล่าวต้องช่วยเหลือเลี้ยงดูและจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีพให้แก่ฝ่ายที่ต้องได้รับการอุปการะเลี้ยงดูตามความสามารถของผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดู

สำหรับสามีภริยาซึ่งเป็นคู่สมรส กฎหมายกำหนดให้การอุปการะเลี้ยงดู เป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ในเวลาเดียวกัน ซึ่งนอกจากสามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาแล้ว สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 วรรคสองด้วย ซึ่งในการอุปการะเลี้ยงดูนั้น ไม่ได้หมายความว่าสามีภริยาต้องอุปการะเลี้ยงดูเท่ากันทั้งสองฝ่ายเสมอไป แต่จำเป็นต้องพิจารณาจากฝ่ายที่จะให้การอุปการะว่ามีความสามารถและฐานะอย่างไร ดังนั้น ฝ่ายที่มีความสามารถในการเลี้ยงดูมากกว่า ก็ย่อมมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่งโดยปริยาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลกันในการทำงานผัวหาบเมียคอน การช่วยเหลือจึงเป็นไปในทำนองการช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ซึ่งกันและกันทางในครอบครัว ตั้งแต่เริ่มต้นการเป็นคู่สมรสไปจนกว่าจะตาย หย่าหรือศาลพิพากษาให้เพิกถอนอันเป็นการสิ้นสุดการสมรส

ดังนั้น ในระหว่างการสมรส แม้ว่าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะกลายเป็นผู้ทุพพลภาพ เจ็บป่วย วิกลจริต ไร้ความสามารถ เสมือนไร้ความสามารถ หรือเป็นผู้สูงอายุ หน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดยังคงมีอยู่เสมอ แม้สามีภริยาจะตกลงแยกกันอยู่เป็นการชั่วคราว หรือศาลอนุญาตให้อยู่แยกกันอยู่ต่างหาก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1462

ส่วนการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างบิดามารดากับบุตรนั้น เป็นสิทธิหน้าที่ที่เกิดขึ้นจากนิติสัมพันธ์ที่กฎหมายกำหนดขึ้นตามความชอบด้วยกฎหมาย โดยบิดามารดาต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูบุตร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 ที่บัญญัติให้ “บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์” เว้นแต่ บุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ทุพพลภาพหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ ซึ่งโดยปกติจะเริ่มนับแต่เวลาที่บุตรทารกมีสภาพบุคคล จะมีสถานะเป็นผู้เยาว์อยู่ในฐานะบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของหญิงซึ่งเป็นมารดา และอยู่ในสถานะเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของชายซึ่งเป็นสามีหรือเคยเป็นสามีของหญิงมารดาตามที่กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดา ซึ่งโดยปกติการมีสภาพหรือฐานะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายจึงขึ้นอยู่กับทะเบียนสมรสเป็นสำคัญ (ไพโรจน์ กัมพูสิริ, 2553, หน้า 312-313) และหมายความรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาบุตรธรรมกับบุตรบุญธรรม ตามมาตรา 1598/28 เท่านั้น ด้วยการจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย

ดังนั้น บุตรนอกกฎหมายหรือบุตรนอกสมรส จึงไม่มีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมายจากบิดานอกกฎหมาย แม้ตามข้อเท็จจริงบิดาได้รับรองโดยพฤติการณ์ด้วยการให้ใช้นามสกุล อยู่อาศัยร่วมกันตั้งแต่บุตรเกิด มีการแสดงออกอย่างเปิดเผยให้ปรากฏต่อคนโดยทั่วไปว่าเป็นบิดากับบุตรก็ตาม เว้นแต่จะมีการเปลี่ยนสถานะของบุตรนอกกฎหมายให้กลายเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1547 ประกอบมาตรา 1557 เสียก่อน

ขณะเดียวกันกฎหมายก็กำหนดให้บุตรซึ่งมีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดู มีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาเช่นเดียวกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563 “บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา” หน้าที่ดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นนับแต่ บุตรกับบิดามารดามีนิติสัมพันธ์ต่อกันโดยไม่ต้องรอให้บุตรบรรลุนิติภาวะมีรายได้มาก เพียงพอ หรือบิดามารดาแก่ชราเป็นผู้สูงอายุ หรือเป็นผู้ขาดความสามารถในการหาเลี้ยง ตนเองก่อนแต่อย่างใด ดังนั้น ไม่ว่าบิดามารดาจะต้องพึ่งพาบุตรในการดำรงชีพหรือไม่ก็ ตาม บุตรก็ย่อมมีหน้าที่ที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา แม้บุตรยังอยู่ในฐานะเป็นผู้เยาว์ ก็ตาม และย่อมมีหน้าที่ตลอดไปจนกว่าจะตายจากกัน อันเป็นการสิ้นสุดสภาพบุคคล

ผลสืบเนื่องจากการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยบิดา มารดานั้นเป็นผู้มีรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพและอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบุตรผู้ มีเงินได้นั้น ทำให้บุตรสามารถใช้สิทธิในการขอลดหย่อนภาษีในภาษีที่มีเงินนั้นสำหรับ ค่าเลี้ยงดูที่ลดหย่อนค่าอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาของผู้มีเงินได้ รวมทั้งบิดามารดาของ สามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ ในอัตรา คนละ 30,000 บาท ตามมาตรา 47(1) (ญ) (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 36) พ.ศ. 2548, 2548)

อย่างไรก็ดี การอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีการ กำหนดไว้เป็นพิเศษในกรณีมีการตั้งผู้ปกครองขึ้นมาดูแลผู้เยาว์ซึ่งไม่มีบิดามารดาหรือบิดา มารดาถูกถอนอำนาจปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1585 โดย ผู้ปกครองซึ่งศาลแต่งตั้งซึ่งมีสิทธิหน้าที่ต่อผู้อยู่ในปกครองเช่นเดียวกับผู้ใช้อำนาจปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1564 วรรคหนึ่ง ดังนั้น ผู้ปกครองจึงมี หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่ผู้เยาว์ซึ่งอยู่ในปกครองด้วย

2) การอุปการะเลี้ยงดูตามพระราชบัญญัติ ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 บัญญัติขึ้นโดยมีเจตนารมณ์ให้ผู้สูงอายุ ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ อันเป็นการคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนต่อสิทธิและ ประโยชน์ของผู้สูงอายุตามหลักการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน

60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทยได้รับสิทธิด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการแพทย์และสาธารณสุข การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การช่วยเหลือจากการได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง ได้รับการจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็น การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ในการนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีประกาศ เรื่อง การคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการช่วยเหลือผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งการนำผู้สูงอายุเข้ารับการรักษาจากแพทย์และขอคำแนะนำปรึกษาจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์นำส่งผู้สูงอายุเข้ารับการดูแลในสถานที่ที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำหนด หรือหน่วยงานเอกชนหรือชุมชนที่ยินยอมรับผู้สูงอายุไว้ดูแลตามความยินยอมของผู้สูงอายุ ให้การฟื้นฟูสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ หรือฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุ ตามความต้องการและความเหมาะสม รวมทั้งการส่งผู้สูงอายุกลับไปอยู่กับครอบครัว หรือบุคคลซึ่งผู้สูงอายุมีความประสงค์จะไปอยู่ด้วย

โดยผู้สูงอายุเอง ผู้เกี่ยวข้องหรือประชาชนทั่วไปที่พบผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน สามารถแจ้งเรื่องหรือยื่นคำร้องขอไปยังหน่วยงานรับผิดชอบแต่ละท้องที่ได้โดยตรง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถให้ความช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุเพื่อคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อนได้อย่างทันทั่วถึง

กรณีดังกล่าวจะเห็นว่า การดำเนินการของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในการช่วยเหลือ ดูแลผู้สูงอายุนั้น มีลักษณะเป็นดูแลในภาพรวมเพื่อแก้ไขปัญหาในเชิงโครงสร้างและจะเข้าไปดำเนินการต่อเมื่อพบว่าผู้สูงอายุได้รับความเดือดร้อนจากการแจ้งเรื่องหรือมีการยื่นคำร้องไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบก่อน ทั้งมาตรการทางกฎหมายของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุก็มีลักษณะเป็นข้อกำหนดแบบกว้าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีการส่งผู้สูงอายุกลับไปอยู่กับครอบครัว หรือบุคคลซึ่งผู้สูงอายุมีความ

ประสงค์จะไปอยู่ด้วย เพราะในความเป็นจริงมีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีครอบครัวหรือผู้ดูแลตามกฎหมาย

3) การอุปการะเลี้ยงดูกรณีอื่นตามข้อเท็จจริง

สังคมไทยการอุปการะเลี้ยงดูยังปรากฏให้เห็นได้โดยทั่วไปจากบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมและรักใคร่ต่อกัน โดยมีได้มีความเกี่ยวพันตามกฎหมายแต่อย่างใด เช่น การอุปการะเลี้ยงดูระหว่างบิดานอกกฎหมายกับบุตรนอกกฎหมาย การอุปการะเลี้ยงดูระหว่างปู่ย่า ตายาย ทวดกับหลาน เหลน ลื้อ ซึ่งเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงตามความเป็นจริง การอุปการะเลี้ยงดูระหว่างสามีภริยาที่ไม่จดทะเบียนสมรสแต่มีการแสดงเจตนาจำนงที่จะอยู่กินร่วมกันฉันสามีภริยา การอุปการะเลี้ยงดูระหว่างพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันหรือพี่น้องร่วมแต่บิดาหรือมารดาเดียวกัน รวมทั้งการเลี้ยงดูระหว่างเครือญาติที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตโดยตรงต่อกันเพื่อให้ความช่วยเหลือในการยังชีพล้วนเป็นการกระทำตามหน้าที่ธรรมจรรยาและความรู้สึกผิดชอบตามศีลธรรม ซึ่งในประเด็นนี้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยให้บุคคลดังกล่าวเกิดสิทธิตามความสัมพันธ์ ปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4445/2563 แม้ผู้คัดค้านมิใช่ผู้สืบสันดานของ ป. เพราะมิใช่หลานที่สืบสายโลหิตโดยตรง แต่พฤติการณ์ที่ ป. ไม่มีบุตร ได้เลี้ยงดูผู้คัดค้านมาตั้งแต่เด็กจนโต ฝากงานให้ทำหลังผู้คัดค้านสำเร็จการศึกษาและให้ช่วยดูแลสามีของ ป. จนถึงแก่ความตายแสดงถึงความรักความผูกพันสนิทสนมกัน ป. มอบเงินที่ได้จากการขายที่ดินยี่สิบล้านบาทให้ผู้คัดค้านเก็บรักษา ดูแลจัดสรรค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและเป็นค่ารักษาพยาบาล ป. โดยผู้คัดค้านได้ย้าย ป. ไปรักษาตัวในโรงพยาบาลที่ดีมีความพร้อม และมอบหมายให้น้องสาวมาดูแลปรนนิบัติ ป. ที่โรงพยาบาลโดยจ่ายเงินค่าจ้างและให้น้องชายไปดูแลบ้านของ ป. ขณะที่ ป. อยู่โรงพยาบาล พฤติการณ์ชี้ให้เห็นว่า ผู้คัดค้านเป็นหลานสาวที่ใกล้ชิดสนิทสนมได้รับความไว้วางใจจาก ป. ให้เป็นผู้ทำหน้าที่ดูแล ป. ถือได้ว่าผู้คัดค้านเป็นผู้ซึ่งปกครองดูแล ป. จึงเป็นบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 ที่มีสิทธิยื่นคำร้องให้ ป. เป็นคนไร้ความสามารถ

กรณีนี้พอจะสรุปได้ว่า ด้วยสภาพความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในในสังคมไทย นอกจากการอุปการะเลี้ยงดูอันเป็นหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว การช่วยเหลือเลี้ยงดูต่อกันยังปรากฏให้เห็นจากพฤติกรรมที่มีการแสดงออกต่อกันด้วยความสมัครใจตามความผูกพัน

6. แนวคิดการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุของต่างประเทศ

ความสัมพันธ์ของมนุษย์จะเริ่มต้นจากครอบครัวซึ่งเป็นสังคมขนาดเล็ก แบบแผนของครอบครัวจึงถูกวางเป็นกรอบกติกาของสังคมขนาดใหญ่ หลายประเทศในโลกจึงกำหนดให้บุคคลในครอบครัวเกิดสิทธิหน้าที่ต่อกัน สามัญญา บิดามารดาและบุตรต่างมีสิทธิหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศหนึ่งที่ให้สิทธิแก่พลเมืองในการสร้างครอบครัวเป็นสามัญญาได้หลายรูปแบบตามสิทธิอิสระบนพื้นฐานของความชอบด้วยกฎหมาย ความเป็นสามัญญาที่สามารถเกิดขึ้นระหว่างชายกับหญิงหรือบุคคลเพศเดียวกันด้วยการสมรส (marriage) การอยู่กินฉันสามัญญา (concubinage) รวมทั้งการอยู่กินฉันสามัญญารายได้ข้อตกลงในการอยู่กินฉันสามัญญา (Pacte civil de Solidarité) ก็ดี อย่างไรก็ดี สามัญญาที่อยู่กินกันรายได้ข้อตกลง (Pacte civil de Solidarité) นี้ ทั้งสองฝ่ายสามารถระบุข้อตกลงร่วมกันให้ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งในเรื่องทรัพย์สินและเรื่องการเงินตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 515-4 (The French Civil Code, Art. 515-4) จนกว่าความเป็นสามัญญาจะสิ้นสุดลงได้ ทำให้สามัญญาทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูต่อกันในระหว่างเป็นสามัญญา ดังปรากฏตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 212 (The French Civil Code, Art. 212 (Act no 2006-399 of 4 April 2006)

ขณะเดียวกันกฎหมายยังกำหนดให้บิดามารดาและบุตรต่างมีสิทธิหน้าที่ต่อกันในการอุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมาย ซึ่งความเป็นบุตรที่มีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูหมายความว่ารวมถึงบุตรนอกสมรสด้วยเมื่อปรากฏว่ามีการกำหนดสิทธิในความเป็นบิดา

มารดาซึ่งอาจเกิดจากการรับรองโดยความสมัครใจแล้ว ตามกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 310 (The French Civil Code, Article 310 (Act no 2002-305 of 4 March 2002)) โดยชายหญิงที่ไม่สามารถสมรสได้ตามกฎหมายสามารถร้องขอให้ศาลสั่งให้เด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของตนได้ และได้รับรองให้บุตรนอกสมรสมีสิทธิและหน้าที่เท่ากับบุตรชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาตน (ไพโรจน์ กัมพูสิริ, 2553, หน้า 186) บุตรทุกประเภทจึงมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา ซึ่งรวมถึงบุตรบุญธรรมด้วย เมื่อบิดามารดามีอายุล่วงเข้าสู่วัยชราเป็นผู้สูงอายุ การอุปการะเลี้ยงดูจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของบุตรตามหลักกฎหมายครอบครัวจนกว่าความเป็นบิดามารดากับบุตรจะสิ้นสุดลง ดังนั้น โดยความสัมพันธ์ในทางกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสแล้ว การอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของบุตรต่อบิดามารดา

นอกจากนี้ ประเทศฝรั่งเศส ยังกำหนดให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาให้มีการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการเงิน มีการให้เงินแก่ผู้สูงอายุสำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่พักอาศัย ทั้งยังกำหนดมาตรการต่าง ๆ ช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนกับครอบครัว โดยมีการตรากฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดหาบริการและการดูแลโดยนางพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุที่บ้านพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเอง (les soins infirmières) ทั้งยังให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวของผู้สูงอายุในกรณีที่ครอบครัวเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด (จุมพล ศรีจรงค์กุล และคณะ, 2555, หน้า 3) ด้วยต้องการจะให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับผู้ดูแลซึ่งเป็นญาติสนิท ดังนั้น การช่วยเหลือดังกล่าวจึงต้องไม่เป็นการทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในครอบครัว โดยถือว่าครอบครัวต้องรับผิดชอบร่วมกันกับสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ ไม่ได้เป็นหน้าที่เฉพาะของรัฐโดยลำพัง (จุมพล ศรีจรงค์กุล และคณะ, 2555, หน้า 4) ทั้งนี้ เพื่อลดการพึ่งพาบริการจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว ทั้งมีเป้าประสงค์ให้ครอบครัวและ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุอย่างจริงจัง โดยใช้รูปแบบการดูแลเอาใจใส่ภายในบ้าน (In-home care) อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการให้บริการทางด้าน

สุขภาพและสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศฝรั่งเศส (ช.ชยรินทร์ เพ็ชฌัญไชย, 2544, หน้า 39)

7. บทวิเคราะห์สิทธิหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุตามกฎหมาย

สิทธิในการได้รับการอุปการะเลี้ยงดูเป็นสิทธิที่รัฐกำหนดมาจากกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ เพื่อรับรองและยืนยันว่ามนุษย์ทุกคนจะได้รับการดูแล ช่วยเหลือ เกื้อกูลจากรัฐ สังคมและครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อเป็นที่ยืนยันได้ว่า มนุษย์จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ในการทำงานเช่นเดียวกัน

ตามกฎหมายไทยการอุปการะเลี้ยงดูจะถูกกำหนดขึ้นโดยนำเอาความความสัมพันธ์ตามกฎหมายธรรมชาติที่ความชอบด้วยกฎหมายซึ่งรัฐรับรองมากำหนดเป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดสิทธิหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูต่อกัน สำหรับกรณีสามีภริยาการอุปการะเลี้ยงดูมีต่อกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เริ่มนับแต่มีสถานะเป็นคู่สมรสด้วยการจดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามมาตรา 1457 สิทธิหน้าที่ดังกล่าวนี้ จึงยังคงมีอยู่ตลอดไปตามความสามารถและฐานะของผู้ให้การอุปการะเลี้ยงดู จนกว่าการสมรสจะสิ้นสุดลง ดังนั้น ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดมีอายุล่วงเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูจึงเป็นของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

ขณะที่ตามกฎหมายประเทศฝรั่งเศส เมื่อกฎหมายเปิดโอกาสให้การสร้างครอบครัวเป็นสามีภริยาสามารถเกิดขึ้นจากการสมรส การอยู่กินฉันสามีภริยา และการอยู่กินฉันสามีภริยาภายใต้ข้อตกลงในการอยู่กินฉันสามีภริยาแล้ว โดยการสร้างครอบครัวยังสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระหว่างบุคคลเพศเดียวกันและบุคคลต่างเพศกัน การอุปการะเลี้ยงดูต่อกันในฐานะสามีภริยาจึงไม่ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะระหว่างชายหญิงซึ่งเป็นคู่สมรสเข้าตามกฎหมายไทยเท่านั้น สามีภริยาที่อยู่กินฉันสามีภริยาภายใต้ข้อตกลงสามารถออกแบบข้อกำหนดเกี่ยวกับความข้อตกลงในด้านการเงิน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันจำเป็นในการอยู่ร่วมกัน ทั้งกำหนดขอบเขตความช่วยเหลือในการอุปการะเลี้ยงดูต่อกันได้ตามความสมัครใจ

นอกจากนี้แล้ว ตามกฎหมายครอบครัวกำหนดให้มีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดู บุพการีมีแต่เฉพาะในชั้นบุตรต่อบิดามารดาเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดให้หลาน เหลน ลื้อ ซึ่งเป็นผู้สืบสันดานมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูปู่ ย่า ตา ยาย และทวดซึ่งเป็นผู้สูงอายุ ด้วย ทั้งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งความสายโลหิตและตามกฎหมาย มีสิทธิจะรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมเมื่อปู่ ย่า ตา ยาย และทวดถึงแก่ความตาย ตามหลักการรับมรดกแทนที่หรือสืบมรดกแล้วแต่กรณี

อย่างไรก็ดี เมื่อการกำหนดสถานะของบุตรตามกฎหมายไทยยึดโยงกับรูปแบบ การสร้างครอบครัวของบิดามารดาด้วยการจดทะเบียนสมรส จึงส่งผลให้หน้าที่ในการ อุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาโดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้สูงอายุ เป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ของบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายและบุตรบุญธรรมที่จดทะเบียนแล้วเท่านั้น โดยไม่รวมถึง บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว แม้ว่าในข้อเท็จจริง บิดานอกกฎหมายจะให้การเลี้ยง ดูบุตรมาอย่างต่อเนื่อง หรือมีการรับรองโดยประการอื่นก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากกฎหมาย ฝรั่งเศสที่มีได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรตามการสมรสเท่านั้น บุตร นอกสมรสที่บิดามารดาให้การรับรองด้วยความสมัครใจ จึงอยู่ในฐานะบุตรที่มีสิทธิได้รับ การอุปการะเลี้ยงดูและมีหน้าที่โดยตรงในการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา ดังนั้น จะเห็นว่า โอกาสทางกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุในประเทศฝรั่งเศสที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจาก สามีภริยา บุตร และญาติใกล้ชิด จึงมีขอบเขตที่กว้างกว่ากฎหมายไทย

ดังนั้น ผลทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรมจากการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุของไทยที่ เห็นเด่นชัดคือ มาตรการหักลดหย่อนค่าอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาของผู้มีเงินได้ รวมทั้ง บิดามารดาของสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีรายได้ไม่ เพียงพอแก่การยังชีพ และอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้มีเงินได้ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวยังมีลักษณะจำกัดจำนวนผู้ใช้สิทธิหักลดหย่อน เพราะเมื่อบุตรคนใดคน หนึ่งใช้สิทธิหักลดหย่อนค่าอุปการะเลี้ยงดูบิดาหรือมารดาของตนแล้ว พี่น้องร่วมบิดา มารดาอื่นจะใช้สิทธิในการขอลดหย่อนอีกไม่ได้เป็นการตัดสิทธิบุตรคนอื่นซึ่งทำหน้าที่ใน การอุปการะเลี้ยงดู เพราะแท้จริงแล้วบุตรชอบด้วยกฎหมายทุกคนต่างมีหน้าที่ในการ

อุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ ดังนั้น จึงควรให้สิทธิแก่บุตรทุกคนที่มีการอุปการะเลี้ยงดูตามความเป็นจริงสามารถขอหักลดหย่อนได้ ขณะเดียวกันปรากฏว่า การอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุในประเทศไทย หลายกรณีเกิดขึ้นจากบุคคลอื่นซึ่งมิใช่บุตรตามกฎหมาย ดังนั้น จึงควรพิจารณาถึงสิทธิในการขอหักลดหย่อนทางภาษีสำหรับผู้มีเงินได้ที่มีบุตรในการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปตามความเป็นจริงด้วย

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแม้รัฐจะพยายามเร่งหาแนวทางรับมือกับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนผู้สูงอายุ ทั้งในด้านสุขภาพ รายได้ และความเป็นอยู่ตามภาวะความเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวเป็นรายเดือน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความจำเป็นในการดำรงชีพตามปกติแล้วถือว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ขาดรายได้ ประสบความเดือดร้อนจากถูกทารุณกรรม ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ถูกทอดทิ้ง ประสบปัญหาด้านครอบครัว ด้านที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม แต่การจะปล่อยให้ป็นหน้าที่ของรัฐในการแก้ไขปัญหาด้วยการสนับสนุนเงินเพื่อการช่วยเหลือจัดสรรงบประมาณเพื่อการสงเคราะห์เพียงด้านเดียว ก็จะทำให้เกิดปัญหาระยะยาวได้ด้วยจำนวนผู้สูงอายุมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นในทุกปีผนวกกับความเคยชินต่อการได้รับความช่วยเหลือฝ่ายเดียว จะทำให้รัฐตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ

อย่างไรก็ตาม ในประเทศฝรั่งเศส นอกจากรัฐจะเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ แล้ว ยังมีแนวคิดสำคัญที่ต้องส่งเสริมให้ครอบครัว ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหลักในการดูแลผู้สูงอายุในแบบ In-home care มากกว่าการให้ผู้สูงอายุไปอยู่ในที่พักอาศัยซึ่งหน่วยงานของรัฐให้บริการหรือจัดหาให้ เพื่อให้การดูแลเป็นไปอย่างทั่วถึง ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการดูแลอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคม ช่วยแบ่งเบาภาระในการให้บริการของภาครัฐลงได้

8. บทส่งท้าย

การกำหนดบทบาท สิทธิหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุเพื่อการจัดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ถือเป็นเรื่องจำเป็นที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะในการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุโดยสมาชิกครอบครัว ควรกำหนดให้หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูบุพการีซึ่งเป็นผู้สูงอายุขยายออกไปยังบุคคลอื่นในครอบครัวนอกจากหน้าที่ตามกฎหมายของคู่สมรสและบุตรเท่านั้น โดยรัฐควรกำหนดเป็นเงื่อนไขและแนวทางที่ชัดเจนภายใต้การดูแลของรัฐ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรส่งเสริมให้บุคคลภายในครอบครัว โดยเฉพาะผู้สืบสันดานตามความเป็นจริง (ลูก หลาน เหลน ลื้อ) เห็นความสำคัญของบุพการีซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และเข้ามามีบทบาทสำคัญในอุปการะเลี้ยงดูตามความสามารถของตน

2. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมาย สำหรับกรณีผู้สูงอายุไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมาย โดยบัญญัติให้บุคคลอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น ผู้สืบสันดาน กลุ่มบุตรนอกกฎหมาย หลาน เหลน ลื้อ ซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรง หรือพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ผู้ปกครองดูแล บุคคลนั้นอยู่และสามารถปฏิบัติตามความเป็นจริง สามารถร้องขอเป็น “ผู้ดูแล” เพื่อทำหน้าที่ให้การอุปการะเลี้ยงดู ช่วยเหลือ ดูแล รวมถึงให้ที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ แล้วแต่กรณี ตามความยินยอมของผู้สูงอายุ อันเป็นการบรรเทาความภาระความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาครัฐ ทั้งยังเกิดสัมพันธ์ภาพอันดีภายในครอบครัว

3. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมาย โดยให้นำบทบัญญัติตามบรรพ 5 ในเรื่องความเป็นผู้ปกครองมาใช้ในการเป็น “ผู้ดูแล” ผู้สูงอายุ ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้โดยอัตโนมัติ

4. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายให้ผู้มีเงินได้ที่มีการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ และอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดู

ของผู้มีเงินได้ตามความเป็นจริง สามารถใช้สิทธิหักลดหย่อนค่าอุปการะเลี้ยงดูสำหรับค่าใช้จ่ายส่วนที่มีเงินได้ต้องจ่ายไปตลอดปีภาษี แต่ไม่เกิน 30,000 บาท

5. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดูแลและส่งเสริมสวัสดิภาพของผู้สูงอายุเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมมาใช้บังคับในสังคมไทยต่อไป

References

French Civil Code.

Kitbodee Kongbenjaphut. (2012). Constitutional Law and Political Institutions. (3rd Edition). Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

Kriengkrai Charoenthanawat. (2005). The Principle of Equality. Retrieved on 14 July 2022, from <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=657#m>

Kessara Phoyen. (2019). Ageing Society : Opportunities for Sustainable Business in the Future. Journal of Management Science Review, 21 (1), 201-209.

Coordinating Committee of National Human Rights Institutes. (1997). Human Rights. Bangkok: Public Relations Department.

Jumpol Srijongsirikul et al. (2012). Research Report on Legal Measures of Foreign Countries in Providing Welfare and Facilities to the Elderly. Bangkok: Thai Health Promotion Foundation.

Chor.Chayin Phetchapaisit. (2001). Research Report on Guidelines and Legal Measures for the Welfare of the Elderly in Thailand. Bangkok: Health Systems Research Institute.

Announcement on National Strategy (2018-2037). (2018). Royal Gazette, 135(82Kor), on 13 October 2018.

Announcement of the Ministry of Social Development and Human Security on Protection, Promotion and Support for Suffered Elderly. (2020).

Royal Gazette, 137 (Special Edition 117 Ngor), 19 May 2020.

Civil and Commercial Code

Revenue Code Amendment Act (No. 36) B.E. 2548. (2005). Royal Gazette, 122(4Kor), 13 January 2005.

Act on the Elderly, B.E. 2546 (2003).

Pairoj Kampusiri. (2010). Principles of Family Law. (14th Edition). Bangkok: Thammasat University Press.

Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560. (2017). Royal Gazette, Volume 134, Section 40 Kor.

Office of the Secretary of the National Strategy Committee, Office of the National Economic and Social Development Board. (2019). National Strategy (2018 - 2037 (Abridged Edition)). Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.